

מראה מקומות, שיעור מאת הג"ר דוד קניג שליט"א

The Chalitzah Process

יבמות דף קא. - בענין סדר החליצה

מצוות יבום

1.1

דברים פ' כ"ה פסוקים ה-י

(ה) כי ישבו אחים יחדו ומת אחד מהם וכן אין לו לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר יבמה יבא עליה ולקחה לו לאשה ויבמה: (ו) והיה הבכור אשר תלד יקום על שם אחיו המת ולא ימחה שמו מישראל: (ז) ואם לא יחפץ האיש לקחת את יבמתו ועלתה יבמתו השערה אל הזקנים ואמרה מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי: (ח) וקראו לו זקני עירו ודברו אליו ועמד ואמר לא חפצתי לקחתה: (ט) ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים וחלצה נעלו מעל רגלו וירקה בפניו וענתה ואמרה ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו: (י) ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל:

1.2

אבן העזר סי' קס"ה ס"א

מצוות יבום קודמת למצוות חליצה ואם אינה רוצה להתייבם לשום אחד מהאחים (או בגדול כשרוצה לייבם) בלא טענה מספקת דינה כמורדת וי"א שמצוות חליצה קודמת: הגה ואין לה דין מורדת אם אינה רוצה להתייבם ומי"מ אין כופין אותו לחלוץ אלא מכין אותו אם יכולין להטעותו כגון שאומרים לו חלוץ עי"מ שתתן לך מנה.

1.3

שם סי' קס"א אות ו'

לא רצה הגדול לייבם אלא לחלוץ והקטן ממנו רוצה לייבם ביאת קטן עדיפא אבל אם אין שניהם רוצים לייבם אלא לחלוץ חליצת הגדול עדיפא: הגה ועי"ל סי' קס"ה דבזמן הזה מצוות חליצה קודמת ואפילו למי"ד יבום קודם אם היא אינה חפיצה ביבום רק בחליצה חליצת הגדול קודם (תה"ד סי' ר"ל):

הדיינים

2.1

גמרא יבמות קא:

אמר רבא צריכי דייני למיקבע דוכתא דכתיב ועלתה יבמתו השערה אל הזקנים, רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע עבדי עובדא בחמשה כמאן כרי יהודה והא דר ביה לפרסומי מילתא רב אשי איקלע לבי רב כהנא אמר ליה סליק מר לגבן למלויי בי חמשה אמר רב כהנא הוה קאימנא קמיה דרב יהודה ואמר לי תא סק לזירזא דקני לאיצטרופי בי חמשה אמרו לו למה לי חמשה אמר להו כי היכי דליפרסם מילתא, רב שמואל בר יהודה הוה קאי קמיה דרב יהודה אמר ליה סק תא לזירזא דקני לאצטרופי בי חמשה לפרסומי מילתא אמר ליה תנינא בישראל בב"ד ישראל ולא בב"ד של גרים ואנא גר אנא.

2.2

גמרא יבמות קו:

ואמר רבא צריכי דייני למיחזי רוקא כי נפיק מפומא דיבמה דכתיב לעיני הזקנים וירקה.

2.3

תוספות יבמות קא: ד"ה ש"מ

פסק ר"ת דסומא באחת מעיניו כשר לחליצה כיון דלא ממעטינן מלעיני, וסגי באחד ויכול לראות הרוק מפי היבמה.

2.4

ראבי"ה סי' תתצ"ד

ולא סומא אפילו באחת מעיניו דלעיני הזקנים כתיב, והכי נמי איתא בירושלמי ומיהו באחת מעיניו לא הוזכר שם, ור"ת מכשיר באחת מעיניו לחליצה.

2.5

סדר חליצה למהר"ם מקראקא אות כ"א

צריך שיהיו שם עשרה אנשים וגי דיינים ובי' נוספים ובי' עדים והיבם והשמש מצטרפין לעשרה.

ובפירוש בית אחיו שם

מקורו בפרקי רבי אליעזר פ"ט עדות חליצה בעשרה והוא כדי שיתפרסם, וכדאיתא בגמ' דף סז. פוק אייתי לי בי עשרה דאימא לך באנפייהו וכו', וברש"י שם בי עשרה לפרסם את הדבר - פירוש סדר חליצה ס"ק כ"ג. ואף שכל ענין עשרה הוא הפרסום מ"מ משמע דעת רבינו שאין היבמה מצטרפת לעשרה, וא"כ ה"ה כל מי שאינו מצטרף למנין אינו מצטרף לעשרה בחליצה.

2.6

פירוש בית אחיו הנ"ל אות י"ב

ולא יהא בו שום מום. ע"י חת"ס שם דהאי דינא הנמצא בסדרי חליצה לא גילו לנו רבנן טעמו ועשו רבנן האי מילתא כהלכתא בלא טעמא, ומסיק שם דהוא גזירה אטו גט, ובגט גופא הוא קיום דרבנן בעלמא משום דדייני הגט מתירים אשת איש לעלמא שיש בזה לתא דדיני נפשות, ובדייני נפשות שהם הסנהדרין כתיב כולך יפה ראיתי ומום אין בך ולמדן מזה לפסול בעל מום. ובגדר המום נראה פשוט שכל הפוסל לכהן לעבודה פוסל גם לסנהדרין, ואפשר דחמירי טפי מדכתיב כולך יפה, חת"ס שם, וכן הסיק בנחלי דבש ס"ק ח' דגדר מום בזה הוא כמו אצל כהנים. ולמעשה נוהגים להחמיר לכתחילה בכל מום הניכר כגון חיגר וקטע או פסח וכדומה, אמנם אם אין נמצא דיינים כשרים מקילין בזה וכתקנת החת"ס שם, וכן מסיק בפשטות בנחלי דבש שם דטפי עדיף בעל מום הבקי בהלכות חליצות מאינו בעל מום שאינו בקי, וע"י גם בחת"ס שם דבנוספים יש להחמיר בזה יותר מבדיינים עצמם כי לנוספים כשרים אפילו עמי הארץ.

מצוה בגדול ליבם

3.1

גמרא יבמות כד.

תנו רבנן והיה הבכור, מיכן שמצוה בגדול לייבם.

ושם

תני אביי קשישא מצוה בגדול לייבם לא רצה הולכים אצל אחיו הקטן לא רצה חוזרין אצל גדול.

3.2

אבן העזר ס"י קס"ט סעיף מ"ח

הסומא אינו חולץ לכתחילה ואם חלץ חליצתו כשרה ויש מי שאומר שאם אין אח אלא הוא חולצת לכתחלה הג"ה כדי שלא תתעגן (ב"י מ"כ) ולא מקרי סומא אלא בב' עיניו (הגהות מ"י פ"ד).

3.3

משנה יבמות קד.

חלצה בלילה חליצתה כשרה ורבי אליעזר פוסל בשמאל חליצתה פסולה ור' אליעזר מכשיר.

3.4

אבן העזר ס"י קס"ט סעיף כ"ה

אטר ברגלו י"א שחולץ בשתייהם במנעל של ימין בימין ובמנעל שמאל בשמאל ויש מי שנסתפק לומר שאין לו תקנה (הג"ה ונהגו כסברא הראשונה וע"ל בפ"י הסדר סעיף מ')

3.5

רש"י בכורות מה: ד"ה איטר רגל

שכשמהלך עוקר רגל השמאל תחלה מה שאין דרך בני אדם.

מעשה החליצה

4.1

משנה יבמות קא.

מן הארכובה ולמטה חליצתה כשרה מן הארכובה ולמעלה חליצתה פסולה.

4.2

גמרא יבמות קג.

מן הארכובה ולמטה כו': ורמינהי רגלים פרט לבעלי קבין שאני הכא דכתיב מעל רגלו אי הכי למעלה מן הארכובה נמי מעל ולא מעל דמעל, אמר רב פפא שמע מינה האי איסתוירא עד ארעא נחית דאי סלקא דעתך מיפסק פסיק הוה ליה איהו מעל ושוקא מעל דמעל אמר רב אשי אפילו תימא מיפסק פסיק כל דבהדי כרעא ככרעא דמי.

4.3

גמרא יבמות קו:

אמר רבא אכלה תומא ורקתה אכלה גרגישתא ורקתה לא עשתה ולא כלום מאי טעמא וירקה מעצמה בעינן.

4.4

רא"ש יבמות פי"ב סי' י"ט

אמר רבא אכלה תומא ורקתה אכלה גרגישתא ורקתה לא עשתה ולא כלום מאי טעמא וירקה מעצמה בעינן ולא מחמת דבר אחר, רב אלפס ז"ל [שלא] הביא הך מילתא דרבא אולי סבירא ליה דלא גרע מרקקה דם ולא דמי להא דהכא אפילו צחצוחי הרוק מעצמה אין כאן אם לא נאמר אי אפשר בלא ליחלוחית רוק ואותו מעט יצא עם רוק זה, ונהגו העם למונעה מכל מאכל קודם חליצה.

4.5

סדר חליצה למהר"ם מקראקא אות ע"ב

אז יאמר הרב ליבס פעם שנית שיהא בדעתו לכוון שיתיר את יבמתו זאת לשוק למי שתרצה ולפוטרה באותה חליצה במה שהיתה קשורה בו עד עתה, וכן יאמר ליבמה שיהא בדעתה ובכוונתה שתהא נפטרת מן היבם בחליצה זאת להינשא לכל גבר דיתיבבין ויכוונו שניהם להתיר אותה בחליצה, ויאמרו שניהם הן.

ואם הוא אטר רגל לא יאמר הרב בסתם כנ"ל רק יאמר להם שאם הדין הוא להיות פטורה בחליצת רגל זה אזי תעלה חליצה זו לשם חליצה כשרה להיות פטורה ממנו ותהא מותרת לשוק למי שתרצה, ואם אין הדין כנ"ל אזי לא תעלה חליצה זו לשם חליצה כלל רק כמתעסקת בעלמא.

4.6

רא"ש יבמות פי"ב סי' ז'

אמר אמימר האי מאן דחליץ צריך למדחסיה לכרעיה כדי שיהיה ניכר שטורח לחלוץ, דלפעמים מנעל של בית דין גדול ממידת רגלו ונראה כיוצא מאליו אם לא ידחוק רגלו מעט בקרקע.